

КРИЗА ЕКСПЕРТНОГО ЗНАННЯ ТА ЦИФРОВА ДЕМОКРАТІЯ

Мамонтова Елла

доктор політичних наук,
професор кафедри політичних теорій,
Національний університет «Одеська юридична академія»
ORCID: 0000-0003-2761-8217

Сьогодні, в умовах переходу від «державоцентричного» до «людиноцентричного» урядування, відбувається докорінна трансформація всієї публічної сфери. Ми спостерігаємо, як разом із диверсифікацією практик громадської участі через інструменти *e-participation* трансформується і роль політичної експертизи. У ситуації, коли цифровізація перетворила класичну «площу» (агору) на мережеву структуру, де ієрархія знань замінюється горизонтальними зв'язками, саме поняття «експертності» втрачає свою сакральність. Традиційні інститути – академічна спільнота, аналітичні центри – дедалі частіше стикаються з дефіцитом легітимності через нездатність оперативно реагувати на динамічні цифрові виклики.

Ця своєрідна «ерозія довіри» спричинена низкою чинників.

По-перше, зворотною стороною демократизації стало торжество профанності. Надмірна доступність інформації створила ілюзію всебічної компетентності (ефект Даннінга-Крюгера на рівні суспільства). Кожен користувач мережі може самопроголосити себе «мікроекспертом», що призводить до девальвації фахової аналітики.

По-друге, на комунікаційних майданчиках нових медіа значно зростає вага емоційного впливу. В епоху постправди факти важать менше за їх інтерпретацію. Експертне знання, що базується на цифрах і логіці, часто програє популістським наративам, які апелюють до ідентичності та емоційного фону.

По-третє, криза торкнулася і власне експертної спільноти. Численні прорахунки у прогнозуванні глобальних криз (пандемії, фінансові колапси, геополітичні зсуви) підірвали віру в класичний науковий метод як єдиний надійний інструмент управління.

На наш погляд, витоки сучасної кризи експертного знання слід шукати у самій природі цифрової демократії (*digital democracy*). Концептуалізація цього явища відбулася на перетині політичної філософії та комп'ютерних наук, а сам термін, на відміну від категорій із чітко визначеним авторством, еволюціонував паралельно із розвитком технологій.

Чимало дослідників вважають фундатором цього напрямку Теда Беккера (*Ted Becker*). Ще у 1970–1980-х рр. він почав оперувати поняттям «теледемократія» (*teledemocracy*), експериментуючи з використанням телебачення та телефонних мереж для проведення дистанційних засідань муніципалітетів (*town halls*).

Його ідеї заклали теоретичне підґрунтя для формування сучасних моделей цифрової демократії [1].

У науковий обіг у його нинішньому розумінні термін було введено наприкінці 1990-х років. Зокрема, Ян ван Дейк (*Jan van Dijk*) та Кеннет Хакер (*Kenneth L. Hacker*) у праці «*Digital Democracy: Issues of Theory and Practice*» (2000) запропонували одне з перших комплексних визначень, розглядаючи цифрову демократію як інтеграцію інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у демократичні процеси на всіх рівнях суспільної організації [2].

Отже, сучасне поняття цифрової демократії охоплює широкий спектр явищ: від мережевих комунікацій та алгоритмічного управління до інституціалізованого електронного врядування (*e-Government*).

Ключовими принципами цифрової демократії зразка 2020-х років залишаються: *пряма участь* як реалізація можливості кожного громадянина безпосередньо впливати на ухвалення політичних рішень без традиційних посередників; *прозорість (Open Data)* – забезпечення вільного доступу до державних даних як інструменту громадського контролю за владою; *деліберація* як інклюзивний процес публічного обговорення та раціональної дискусії у цифровому просторі.

Високий ступінь залученості, характерний для цифрової демократії, неминуче призводить до підвищення ризику маніпуляцій та нівелювання експертного впливу на формування комунікативного порядку денного.

Політика стає алгоритмічною, а комунікаційні процеси дедалі частіше замикаються у власних «бульбашках фільтрів». Алгоритми соціальних мереж пріоритезують контент, що викликає миттєву емоційну реакцію, а не той, що містить верифіковану істину. Це сегментує суспільство на ізольовані групи, де експертна думка з «іншого табору» просто не здатна подолати цифрові бар'єри. В умовах прямої демократії природа експертизи трансформується: із суто фахової вона стає представницькою. Інструменти електронної демократії (петиції, референдуми, обговорення) дають змогу громадянам впливати на рішення безпосередньо. Попри позитивний характер цієї трансформації, вона актуалізує ризик «тиранії некомпетентної більшості», коли складні державні рішення редукуються до рівня популістських гасел. Відбувається так звана «датафікація політики» – перехід від *Evidence-based policy* (політики на основі доказів) до алгоритмічного управління. *Big Data* стає «новим експертом», проте алгоритми часто залишаються «чорними скриньками», позбавленими етичного та контекстуального аналізу.

Ці трансформації докорінно змінюють роль експерта у цифрову епоху: із монопольного «джерела істини» він перетворюється на «навігатора». Сучасний експерт не просто надає відповіді, його ключовими функціями стають верифікація даних, деконструкція фейків та структурування інформаційного шуму. На зміну традиційній дихотомії «теорія політики – політична технологія» прихо-

дить модель колаборативної експертизи (*Crowdsourced expertise*), що передбачає синтез академічних знань з операційними даними «від землі» (*citizen science, OSINT-спільноти*). Постає гостра потреба в етичному аудиті алгоритмів. Одним із пріоритетних завдань сучасного експерта є аналіз неупередженості алгоритмічних систем, що ухвалюють суспільно значущі рішення в межах цифрового врядування (*Digital Government*).

Для України подолання кризи експертного знання актуалізується у контексті формування культури цифрової стійкості. В умовах війни та тотальної дезінформації криза експертності стає питанням національної безпеки. Розбудова критичного мислення має стати невід'ємним складником «паспорта ідентичності» громадянина. Ефективна цифрова демократія неможлива без високого рівня медіагігієни, тому держава має стимулювати попит на якісну експертизу через розбудову відповідних освітніх платформ.

У підсумку зазначимо: криза експертності є не кінцем раціональної політики, а сигналом до її докорінної трансформації. Цифрова демократія потребує не відмови від інтелектуальних еліт, а створення нових протоколів їх взаємодії із суспільством. Майбутнє політичної аналітики – у синергії людського інтелекту, етичних фільтрів та потужностей *Big Data* задля створення гнучких, інклюзивних та науково обґрунтованих управлінських рішень.

Список використаних джерел

1. Becker T., Slaton C. D. *The Future of Teledemocracy*. Westport: Praeger Publishers, 2000. 230 p.
2. *Digital Democracy: Issues of Theory and Practice* / ed. by K. L. Hacker, J. Van Dijk. London: SAGE Publications, 2000. 240 p.

СТРАТЕГІЧНІ НАРАТИВИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОТИДІЇ ГІБРИДНИМ ВПЛИВАМ У СУЧАСНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Проноза Інна

кандидат політичних наук,
доцент кафедри політичних наук і права,
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
ORCID: 0000-0002-2683-0630

Сучасний політичний дискурс перебуває у стані перманентної трансформації, спричиненої не лише технологічним прогресом, а й інтенсифікацією гібридних загроз. В умовах, коли межа між війною та миром стає дифузною, інформаційний простір перетворюється на головний театр воєнних дій. Гібридні впливи